

činnosti v disentu. Ačkoliv Gromanova biografie zatím jistě zůstává nejúplnějším a nejhodnověrnějším Krieglovým životopisem, témata osudů interbrigadistů v státně socialistických režimech, nebo postavení Židů v komunistických stranách ještě čekají na své zpracování.

Mgr. Vojtěch Čurda, Ph.D.

Pražská konzervatoř

vojtechcurda@seznam.cz

DOI: 10.14712/30298393.2025.5

Lenka KRÁTKÁ – Pavel MÜCKE (eds.), *Za hranice služebně: pracovní cesty z Československa do zahraničí v letech 1945 až 1989*

Praha, Karolinum 2022, 575 stran, ISBN 978-80-246-4998-6

Recenzovaná monografie zkoumá a představuje fenomén z oblasti dějin každodennosti: pracovní cesty z Československa do zahraničí v letech 1945–1989. Za touto prací stojí dvojice autorů z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, historici Lenka Krátká a Pavel Mücke. Kniha svým tematickým zaměřením navazuje na předešlé publikace obou autorů,¹ vycházející v rámci edice *Orální historie a soudobé dějiny*, které se ve velké míře věnují doposud nezpracovaným tématům z oblasti dějin každodennosti a využívají za tímto účelem četně orálně historické prameny. Dílčí kapitoly do knihy dodaly také historičky Šárka Rámišová, věnující se zahraničním cestám československých sportovkyň a sportovců, nebo Lucie Marková, dokumentující historii výjezdů České filharmonie.

Z obecně platného společenského konsenzu vyplývá, že dostat se za hranice socialistického Československa nebylo jednoduché. Navzdory restrikcím a omezeným možnostem cestování ale někteří občané mohli navštívit zahraničí díky plnění svých pracovních povinností. V mnohých případech

1) Pavel MÜCKE – Lenka KRÁTKÁ (eds.), *Turistická odysea: krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v Československu v letech 1945 až 1989*, Praha 2018; Lenka KRÁTKÁ, *Domovský přístav Praha: Československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*, Praha 2016; Lenka KRÁTKÁ (ed.), *Všechno bylo nové: česká ekonomika po roce 1989 – několik pohledů na transformační procesy očima dobových protagonistů*, Praha 2023.

navštěvovali země i zcela mimo východní blok. Recenzovaná kniha nejenže důsledně analyzuje systémová opatření a předpisy, které tyto cesty rámovaly, ale následně také prezentuje osobní zkušenosti lidí vyslaných za prací. Autoři se v úvodu zabývají dobovými právními předpisy, přičemž možná poněkud překvapivě nevěnují velký prostor tématu výjezdních doložek. Velmi podrobně jsou například popsány předpisy upravující výši finančních prostředků (tzv. diet) přidělovaných vyjíždějícím pracovníkům. Lze konstatovat, že úvodní kapitola předkládá čtenáři obecný rámec, do kterého jsou následně zasazeny další kapitoly této historické mozaiky.

Editoři se zaměřují na širokou škálu povolání, od techniků a lékařů až po umělce a sportovce, přičemž rozebírají specifika ovlivňující jejich výjezdy do zahraničí i samotné zahraniční působení. Zatímco některá povolání nabízela rozmanité možnosti cestování i do západního světa (letušky, piloti, lékaři, strojní či stavební inženýři), například vojáci byli z logických důvodů vysíláni téměř výhradně do spřátelených zemí.

Kniha představuje rozdíly mezi cestováním soukromého charakteru a mezi služebními cestami. Prezentuje totiž skutečnost, kdy podniky mohly své zaměstnance vyslat téměř do jakékoliv země, pokud obhájily ekonomický či jiný přínos výjezdu. Jednou z výjimek bylo například Španělsko, v jehož čele stál v té době Francisco Franco. V této souvislosti autoři představují nejrozdílnější strategie chování zaměstnanců, kteří byli vysláni na služební cestu. Jednou z nich byla snaha pracovníků ušetřit na dietách. Někteří zaměstnanci využívali cesty k nákupu nedostatkového zboží, zatímco jiní, jako například sportovci, byli pod přísným režimem, který jim takové aktivity neumožňoval, a navíc by se přímo podepsal na jejich fyzické kondici a připravenosti k závodům. Svůj prostor dostalo na stránkách recenzované knihy také téma rodinného života ve vztahu ke služebním cestám do zahraničí. Zatímco u diplomatů bylo cestování s rodinami samozřejmostí, členové souboru České filharmonie takové štěstí neměly. Při již tak vysokém počtu hudebníků bylo z logistických důvodů proto vyloučeno, aby cestovali ještě se svými nejbližšími.

Autoři představují také otázku emigrace. Ta byla přirozeným rizikem/příležitostí, a proto režim zavedl různá opatření, aby jí předcházel. Mezi taková opatření patřilo v první řadě oddělení od rodiny, ve druhé řadě pak povinnost úschovy osobních dokladů u Veřejné bezpečnosti. K emigracím docházelo jen výjimečně. V této souvislosti stojí za pozornost vzpomínky narátorů. Čtenář by si totiž mohl pomyslet, že pracovníci vysíláni do zahraničí byli režimem

dobře prověření, popřípadě se jednalo o loajální komunisty. Prakticky všichni pamětníci v dané monografii však tuto interpretační rovinu odmítají a tvrdí, že zásadní podmínkou pro umožnění jejich výjezdu z Československa byla míra odbornosti.

Ačkoliv je zřejmé, že se autoři nemohli věnovat všem profesím, považuje autor recenze za podstatné upozornit na skutečnost, že zatímco zaměstnancům námořních a leteckých společností je na stránkách této monografie věnován velký prostor, chybí zde například detailnější přehled o zaměstnancích železnice nebo nákladní dopravy. Důvodem je bezpochyby dlouhodobé zaměření spoluautorky knihy Lenky Krátké právě na téma československých aerolinek nebo námořní plavby.

Monografie kombinuje orálně historické rozhovory a jejich interpretace s archivním výzkumem a nabízí tak ucelený pohled na tuto méně známou stránku života v socialistickém Československu. Kniha svým čtenářům přibližuje také další příbuzná témata jako například organizaci zahraničních podniků a ekonomických struktur, které měly velký vliv na služební výjezdy, okrajově se věnuje také výjezdům na události jako byly světové výstavy EXPO. Publikace obsahuje rovněž přílohy v podobě fotografií a dalších doprovodných materiálů, které jsou jejím příhodným a názorným doplňkem.

Kniha je vhodným materiálem ke studiu dějin každodennosti v socialistickém Československu a je adekvátní také pro laickou veřejnost, pro kterou může působit jako atraktivní titul. Dokumentuje totiž historické období, které má stále významná část populace v živé paměti a představuje originální téma, kdy do kontrastu k uzavřeným hranicím staví specifickou oblast služebních výjezdů.

PhDr. Filip Jiroušek

Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty

Univerzity Karlovy

(student doktorského programu)

filip.jirousek@seznam.cz

DOI: 10.14712/30298393.2025.6